

УДК 81'373:81'37

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.855-856.175-187>

ENGLISH PEJORATIVE LANGUAGE AND ITS TRANSLATION FEATURES

АНГЛІЙСЬКА ПЕЙОРАТИВНА ЛЕКСИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

Мирослав ТОМАЩУК

аспірант кафедри англійської мови

факультет іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

tomashchuk.myroslav@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0009-8374-8869>

The paper reviews the conceptual and terminological field related to offensive vocabulary of limited usage and to the identification of semantic and pragmatic distinctions between such linguistic categories as pejorative, invective, and obscenity. The study is relevant due to the absence of a clear unified classification of this type of vocabulary in both Ukrainian and international humanities scholarship, which leads to terminological polysemy and hinders the accurate analysis of verbal aggression, emotionality, and ethical markers in speech.

The study includes a review of works by Ukrainian (Tkachivska, Stavyska, Bilokonenko, Kulchytska, etc.) and foreign linguists (Finkbeiner, Castroviejo, Popa-Wyatt, Liviu, etc.), which made it possible to systematize existing approaches to the definition, functions, and semantics of offensive vocabulary. It has been established that pejorative vocabulary represents the broadest category, encompassing lexical units with negative connotation that are not necessarily aimed at directly insulting the addressee. Invective, unlike pejorative, is characterized by an intentional orientation toward humiliation or aggressive expression, whereas obscenisms constitute a subclass of tabooed vocabulary that lies beyond socially acceptable norms of communication.

The importance of context in the actualization of pejorative meaning, which allows for distinguishing between absolute and relative pejoratives, is taken into special consideration. The article also offers a generalized classification of pejorative vocabulary based on the criterion of contextual application, which is of practical value for further research in translation studies.

The findings confirm the necessity of developing a unified terminological system for the study of offensive vocabulary, particularly in the translation of literary discourse, where such vocabulary plays an essential role in constructing the sociolinguistic and cultural authenticity of the text.

Keywords: *offensive vocabulary, pejoratives, invectives, obscenisms, verbal aggression.*

Стаття присвячена встановленню специфіки поняттєво-термінологічного поля, пов'язаного з образливою лексикою обмеженого вжитку, та виявленню семантичних і прагматичних відмінностей між такими лінгвістичними категоріями, як пейоратив, інвектива та обценізм. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю чіткої уніфікованої класифікації цієї лексики в українській та зарубіжній гуманітаристиці, що створює термінологічну полісемію і перешкоджає коректному аналізу вербальної агресії, емоційності та етичних маркерів у мовленні.

У межах дослідження проведено огляд праць українських (Л. О. Білоконенко, О. Є. Голод, А. С. Овсієнко, Л. О. Ставицька, М. Р. Ткачівська та ін.) та зарубіжних (E. Castroviejo, R. Finkbeiner, P. Liviu, M. Pora-Wyatt та ін.) мовознавців, що дозволило систематизувати наявні підходи до визначення, функцій і семантики образливої лексики. З'ясовано, що пейоративна лексика є найбільш широкою категорією, яка охоплює одиниці з негативною конотацією, але не обов'язково спрямовані на пряму образу адресата. Інвектива, на відміну від пейоратива, характеризується інтенційною спрямованістю на приниження або агресивне висловлення, тоді як обценізми становлять підклас табуованої лексики, що виходить за межі соціально прийнятних норм спілкування.

Особливу увагу приділено ролі контексту в актуалізації пейоративного значення, що дозволяє виділити абсолютні та релятивні пейоративи. У статті також подано узагальнену класифікацію пейоративної лексики за критерієм контекстуального застосування, що становить практичну цінність для подальших перекладознавчих розвідок.

Отримані результати підтверджують необхідність подальшого розроблення єдиної терміносистеми для вивчення образливої лексики, зокрема в перекладі художнього дискурсу, де така лексика відіграє важливу роль у створенні соціолінгвістичної та культурної реалістичності тексту.

Ключові слова: образлива лексика, пейоратив, інвектива, обценізм, вербальна агресія.

I. ВСТУП

Образлива лексика обмеженого вжитку становить значний пласт емоційно-експресивної лексики, яка потребує осмислення у герменевтичному та прагматичному аспектах задля встановлення її впливу на реципієнта перекладу художнього тексту. Втім, щоб здійснити посутній аналіз комунікативної компоненти цього типу емоційно-експресивної лексики у художньому перекладі, необхідно найперше систематизувати те, що надалі розглядатиметься образлива лексика обмеженого вжитку.

Відтак, вважаємо за доцільне провести огляд тематичної літератури, який уможливить розгляд проблеми класифікації та категоризації образливої лексики обмеженого вжитку з різних перспектив задля уникнення подальшої термінологічної неясності.

Актуальність розвідки зумовлена необхідністю встановити чітку термінологічну систематизацію образливої лексики обмеженого вжитку загалом та пейоративної лексики зокрема, адже вона становить значну частку емоційно-експресивної лексики та відіграє помітну роль у сучасних літературно-художній та перекладацькій парадигмах.

На думку Л. О. Ставицької, лінгвістичні довідкові видання переважно ігнорують поняття обценності, звужуючи його до терміносистеми „вульгаризму”, і цим вносячи „небажану термінологічну дифузію” (Ставицька, 2008, с. 17-18), яка ускладнює розуміння та розрізнення цих пов'язаних, але все ж не тотожних класів слів. Вважаємо, що згадана дослідницею термінологічна проблема є актуальною не тільки для вузького поняття обценності, але також і для ширших понять „пейоратива” та „інвективи”. Звуження значення першого у рамках термінологічної мікросистеми образливої лексики нівелює важливу семантику пейоративності як лінгвокультурної, соціальної та філософської концепції.

М. Р. Ткачівська зауважує, що нині існує потреба у “комплексному перекладознавчому вивченні ЛОВ (лексика обмеженого вжитку – прим. авт) з урахуванням культурних і емотивних чинників її вживання” (Ткачівська, 2021, с. 29). Відтак, образлива лексика як один із інструментів вираження емотивності та надання культурного забарвлення художньому твору досі потребує чіткої класифікації в рамках лінгвістичної терміносистеми.

Якщо керуватися визначенням Д. Кейтана і розглядати культурний контекст як широкий фрейм, у якому втілюються уявлення суспільної групи про належну в її рамках

поведінку (*Katan, 2020, с. 1*), а художній переклад визначати як спосіб міжкультурної комунікації, вважаємо, що образлива лексика як один із елементів виявлення окремих уразливих ділянок певного суспільства (*Ткачівська, 2014, с. 148*), є актуальним об'єктом дослідження не тільки в широкій лінгвістичній терміносистемі, але й у вужчій перекладознавчій терміносистемі.

Метою цієї розвідки є систематизувати поняття мовної пейорації, а також визначити комунікативну та прагматичну функцію пейоративних одиниць у конкретних наративних контекстах англійського першотвору та українського перекладу. Досягнення поставленої в рамках розвідки мети забезпечується через виконання таких **завдань**:

- здійснити аналіз теоретичних напрацювань попередніх дослідників;
- окреслити ключові теоретичні поняття образливої лексики;
- виявити та виділити семантичні особливості таких понять, як „пейоратив”, „інвектива” та „обсценізм”;
- встановити, як контекст модифікує або актуалізує пейоративне значення лексеми;
- дослідити, як пейоративне значення передається засобами художнього перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Образлива та лайлива лексика є об'єктом досліджень як українських (Л. О. Білоконенко (2012), О. Є. Голод (2001), Н. М. Костусяк (2024), О. В. Кульчицька (2014), М. І. Навальна (2024), А. С. Овсієнко (2024), О. І. Приймачок (2024), О. П. Просяник (2024), Я. Ю. Сазонова (2024), М. І. Севастюк (2021), О. Б. Скляренко (2024), Л. О. Ставицька (2008), М. Р. Ткачівська (2014, 2021, 2023), Ю. А. Чернобров (2024), Т. С. Шинкар (2024)), так й іноземних науковців (Г. Вісе (2016), А. Вісенте (2020), М. Зампієрі (2021), Й.-Б. Йордаче (2021), Є. Кастров'єхо (2020), П. Лівію (2021), Й. Майбауер (2016), М. Попа-Вайят (2020), А. Сабіна-Убан (2021), Б. Текнау (2018), Т. Томмен (2018), Р. Фінкбайнер (2016), К. Фрейзер (2020), К. Шульце (2020)).

За М. Р. Ткачівською, образлива лексика є сегментом емотивно забарвленої лексики, яка порушує етичні норми спілкування та інкорпорує в собі характеристики, яке суспільство вважає небажаними або незадовільними для публічної вербалізації (*Ткачівська, 2021, с. 84–85*). Поняття образливої лексики часто ототожнюється з поняттям лайки та вульгаризму, що, на думку Л. О. Ставицької, не є коректним (*Ставицька, 2008, с. 18*), адже лайлива лексика несе в собі сему агресивності (*Ткачівська, 2021, с. 84*), тоді як образливу лексику ми вважаємо ширшим поняттям, яка кодифікується суспільством як непристойна (*Ткачівська, 2021, с. 84*), але не обов'язково має на меті атакувати суб'єкта висловлювання. Тотожним до поняття „образлива лексика” П. Лівію та Й.-Б. Йордаче вважають поняття „токсичної лексики” (*Liviu, 2021, с. 3493*), однак цей термін частіше розглядається у дискурсі соціальних мереж.

М. Р. Ткачівська, О. Є. Голод та П. Лівію розмежовують поняття лайливої та пейоративної лексики (*Ткачівська, 2021, с. 85*), (*Голод, 2001, с. 7–15*), (*Liviu, 2021, с. 3493*). Основним критерієм цього розмежування є те, що пейоративи не завжди несуть у собі „образливий вміст”, спрямований на суб'єкта (*Liviu, 2021, с. 3493*).

За визначенням М. Р. Ткачівської, **пейоративна лексика** є сукупністю лексичних одиниць та словосполучень, які спрямовані на висловлення образи, несхвалення, зневаги та негативної оцінки щодо адресата, “хоча можуть використовуватися як пестливі слова, які вже не вважаються ОО” (образливою одиницею – прим. авт) (*Ткачівська, 2021, с. 85*). Р. Фінкбайнер, Г. Вісе та Й. Майбауер визначають пейорацію як лексико-семантичну зміну (*Finkbeiner, 2016, с. 1*). П. Лівію, Й.-Б. Йордаче, А. С. Убан та М. Зампієрі визначають пейоративну лексику як слова чи висловлювання з негативною конотацією чи з наміром висловити зневагу або знецінення (*Liviu, 2021, с. 3493*). На думку О. Білоконенко, пейоративи – це лексеми, які містять конотативний аспект негативних емотивної та оцінної сем (*Білоконенко, 2012, с. 120*). О. В. Кульчицька зараховує пейоративи до класу емоційно-

експресивної оцінної лексики і також наголошує на важливості конотативної та контекстуальної складових семантики для визначення пейоративної лексики (Кульчицька, 2014, с. 242–244).

П. Крістофер “стверджує, що пейоративні та експресивні терміни мають спільне експресивне значення, відокремлене від описового змісту, і трактує зневажливий зміст пейоративів як „не-предмет-розгляду”, тобто як конвенційну імплікатуру, яка зазвичай проектується як зобов’язання мовця щодо всього висловлювання” (Pope-Wyatt, 2020 с. 12). Відтак, можемо зробити проміжний висновок, що основними смислотворчими елементами пейоратива є емотивність, експресивність та оцінність, при цьому вербальна агресія та ворожа спрямованість висловлювання на адресата не є обов’язковими, щоб вважати висловлювання пейоративним.

О. В. Кульчицька окреслює такі критерії виокремлення пейоративної лексики:

- наявність словникового маркера у дефініції одиниці (наприклад: *сленг., вульг., жарг.* тощо);
- суб’єктивно-емоційна оцінка у дефініції (наприклад: *дуже, вкрай*);
- об’єктивно-емоційна оцінка у дефініції;
- наявність у дефініції слів-інтенсифікаторів та експресивної лексики (Кульчицька, 2014, с. 243).

Е. Кастров’єхо пов’язує пейоративну лексику із соціальними стереотипами і вважає, що аби слово вважалось пейоративом, воно повинно відповідати таким критеріям:

- образливий стереотип повинен залишатися сталим щодо різних суб’єктів і контекстів;
- конвенційне застосування одиниці повинно містити в собі семантику і покликатися на якості, які є смислотворчими для стереотипу (Castroviejo, 2020, с. 4).

Розглядаючи способи застосування пейоративної лексики, Б. Текнау припускає, що не завжди первинно пейоративне значення терміна робить його пейоративом у певному контексті. “У непейоративному вживанні мовці досягають своїх цілей через пейоративне значення термінів, наприклад, коли вони використовують його з гумором або протидіють пов’язаній з ним расистській перспективі” (Technau, 2018, с. 30).

Дослідники пов’язують залежність пейоративного значення від контексту із теорією мовленнєвих актів. Р. Фінкбайнер, Г. Вісе та Й. Майбауер вважають класифікацію пейоративних мовленнєвих актів складною насамперед через те, що існує дуже тонка межа між образою, лихослів’ям, слюром (тут – „образливим або зневажливим зауваженням чи натяком” (Marriam-Webster), обумовленим за соціальною, гендерною чи расовою ознакою) та іншими типами вербального знецінення і приниження, тому часто пейоративні мовленнєві акти узагальнюються до дискримінаційних (Finkbeiner, 2016, с. 7). На думку П. Карло, пейоративність пов’язана з двома мовленнєвими актами:

- цілеспрямований спосіб опису об’єкта у неприйнятний спосіб;
- акт „заклику до спільної відповідальності” (Carlo, 2018).

“Мовець просить своїх співрозмовників розділити зобов’язання щодо передбачуваного змісту, і це пояснює, чому відмова від схвалення образи необхідна для відкидання її неявного зобов’язання” (Pope-Wyatt, 2020, с. 19).

М. Р. Ткачівська та Я. Чорна звертають увагу на те, що пейоративи не обов’язково містять сему негативної оцінності у своєму першочерговому значенні, але можуть набувати її внаслідок контекстуального застосування, і таким чином нейтральна лексика у певних умовах стає пейоративною (Ткачівська, 2023, с. 138). О. Гаврилів та М. А. Сайко називають такі пейоративи релятивними (Гаврилів, 2009, с. 58–59), а протиставляються їм абсолютні пейоративи (Сайко, 2015, с. 135), які М. Р. Ткачівська поділяє на дві підгрупи:

- 1) груба, лайлива лексика на позначення зневажливої, рідше жартівливої оцінності;
- 2) вульгарна, табуована лексика, обсценізми (Ткачівська, 2023, с. 138).

Одним із різновидів пейоративної лексики Е. Кастров'єхо називає „етнічні/соціальні образливі висловлювання (ESTIs)”, які від слюру відрізняються тим, що є екстенсійно нейтральними, тобто першочергово не є образливими, а також застосовуються до людей, які не належать до тієї групи, яка позначається тією лексичною одиницею (*Castroviejo, 2020, с. 15*). Наприклад, в українській літературі та розмовній лексиці часто можемо зустріти лексему „німець” як образливе висловлення щодо людини, яка розмовляє незрозумілою мовою чи не розуміє очевидних речей, при цьому сам адресат не належить до однойменної етнічної групи. Отже, такі пейоративи також можемо вважати релятивними або ж контекстуальними.

Т. Томмен від слюру відрізняє також партикулярні пейоративи, відмінність яких полягає “не у денотативних функціях, а у афективному ставленні мовця до індивіда, а не до класу індивідів” (*Thommen, 2018, с. 23*), як те притаманно слюру.

Класифікуючи пейоративну лексику, М. Р. Ткачівська також вводить поняття „фемінофізму” та „маскулінофізму”, які застосовуються для висловлення негативної, образливої та зневажливої оцінності за гендерною ознакою (*Ткачівська, 2023, с. 137*).

На важливості контекстуального оточення для набуття словом чи висловлюванням семи пейоративності наголошує також О. В. Кульчицька. На думку дослідниці, немає лексичних одиниць, які у певному контексті не виражатимуть емоційної оцінки (*Кульчицька, 2014, с. 244*). Отже, категорію пейоративності можна розглядати не виключно як сталі семантичне наповнення лексичної одиниці, але також як контекстуально обумовлене значення.

Досліджуючи пейоративність, важливо розрізняти його з поняттям “інвективи”.

За поданим у словнику лінгвістичних термінів визначенням, інвектива – “грубі, брутально-лайливі слова або звороти, ужиті в літературній мові” (*Бабій, 2024, с. 54*). У цьому термінологічному джерелі синонімічними до поняття інвективи вважаються вульгаризми та лайлива лексика. М. Р. Ткачівська визначає інвективу як лайливу мову, призначену для образи, сатиричним, іноді перебільшеним висміюванням когось (*Ткачівська, 2021, с. 87*). За К. Шульце, концепт інвективи інкорпорує у себе всі “аспекти комунікації (вербальні, невербальні, усні, письмові, графічні, жестові), які застосовуються, щоб принизити, скривдити чи маргіналізувати когось” (*Schulze, 2022, с. 22*). М. І. Севастюк окреслює інвективну лексику як “національний вакабуляр, який, з одного боку, не є кодифікованим (тобто неприйнятний до застосування у лінгвокультурних обставинах) або є навіть забороненим у своїх крайніх проявах (до прикладу, табуйованій лексиці), але з іншого боку, добре відомий всім членам соціальної групи” (*Sevastiuk, 2021, с. 2*).

М. І. Навальна, Н. М. Костусяк та Я. Ю. Сазонова зазначають, що у широкому понятті інвективною може вважатися лексика, що характеризує ставлення мовця до предмета висловлювання, тоді як вужче значення поняття передбачає „фізичне насилля, що спричиняє образу опонента” (*Navalna, 2024, с. 47*). Л. О. Білоконенко також розглядає інвективну лексику як різновид фізичного насилля, себто його замітника, і додає, що для адресанта вона не тільки служить засобом агресії, але також є способом зняти психологічне напруження (*Білоконенко, 2012, с. 120*). М. Р. Ткачівська погоджується з такою тезою і додає, що “лайлива лексика є одним із найсуттєвіших виразників емоційного розкріпачення” (*Ткачівська, 2014, с. 145*). Поняття лайливої лексики або ж лайки дослідниця ототожнює з вузьким значенням поняття інвективи (*Ткачівська, 2021, с. 86*), але наголошує, що пейоратив не обов'язково є лайкою, але може бути цієї ролі у відповідному мовленнєвому акті (*Ткачівська, 2014, с. 145*).

М. І. Севастюк зауважує, що, подібно до пейоратива, інвектива може реалізовуватися й через мовні одиниці, які першочергово не несуть у собі негативної і образливої семи, але набувають її у певному контексті завдяки таким стилістичним засобам як метафора, іронія та сарказм, які “приховують інвективу під маскою мовного багатства” (*Sevastiuk, 2021, с. 2*). Зі

сказаного вище, можемо зробити висновок, що всяка інвектива є по своїй суті пейоративом, але не всякий пейоратив є інвективою, оскільки інвектива або ж лайка не просто містить сему негативної чи образливої оцінності щодо предмета висловлювання, а ще й вирізняється своєю інтенційністю – зумисним агресивним спрямуванням з метою завдати кривди, образи, приниження.

Проблематику обценізмів М. Р. Ткачівська називає „темою-табу” (*Ткачівська, 2015, с. 127*). Якщо розглядати мовознавчу перспективу цієї проблематики, варто згадати дефініцію Л. О. Ставицької, яка називає обценізми “*нецензурною інвективою*” та звертає увагу на те, що “перед нами не просто стилістичний шар, який існує в мові поряд з іншими, а сфера, яка увібрала в себе своєрідну смислову напругу і виводить дослідника далеко за межі філологічної проблематики” (*Ставицька, 2008, с. 11*).

В іноземній літературі термін „обценізм” часто ототожнюється з термінами „swearing” і „profanity” – „лайка” і “богохульство” відповідно (*Mejia, 2024, с. 92*). Р. Рахадатул до лайки зараховує “брудні, табуйовані або вульгарні слова <...>, використання яких вважається напрочуд невічливим, грубим і/або образливим”. М. Р. Ткачівська подає таке визначення обценної лексики: “грубі, вульгарні слова, зазвичай пов’язані із статевими органами та процесами сексуальної діяльності, особами з аморальною поведінкою, екскрементами, а також матизми, визнані нормами етикету як недозволені для вживання у громадських місцях” (*Ткачівська, 2021, с. 92–93*). Дослідниця наголошує, що для обценізмів характерною є граничність табуйованості. Дж. С. Ведлок звертає увагу на такі характеристики поняття обценності:

- емоційне наповнення та емотивність;
- взаємозв’язок із табуйованими у конкретній культурі темами;
- клішованість;
- можливість не буквального використання (*Wedlock, 2024, с. 21–22*).

На думку Л. О. Ставицької, основною функцією обценізмів є емоційно-експресивна реакція на щось несподіване або неприємне (*Ставицька, 2008, с. 14*).

Отже, клас обценізмів можемо зараховувати до пейоративної лексики, але при цьому, не завжди обценізми будуть підкласом інвективи, адже вони не завжди слугують для очорнення, деправації (*Ткачівська, 2021, 92*), не завжди є виразниками агресії.

Матеріалом дослідження виступає роман Каліан Бредлі „The Ministry of Time” (2024) та його український переклад („Міністерство часу”, 2025, пер. Томащука Мирослава), який репрезентує сучасний англomовний художній дискурс з виразною культурно-емотивною палітрою. Зазначений твір є цінним емпіричним джерелом для аналізу пейоративної лексики, адже в ньому поєднано розмовні, соціолектні та емоційно-експресивні елементи, що відображають ієрархічні, гендерні та культурні моделі комунікації. Український переклад роману дозволяє простежити способи репрезентації пейоративності в міжмовному перенесенні та з’ясувати перекладацькі стратегії збереження чи нейтралізації образливої семантики.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на прагматико-контекстуальному аналізі та елементах порівняльного перекладознавчого аналізу. *Прагматико-контекстуальний аналіз* використано для визначення комунікативної функції пейоративних одиниць у конкретних діалогічних та наративних контекстах, а також для встановлення ступеня їх емоційно-оцінної інтенсивності. Цей підхід дозволяє дослідити, як контекст модифікує або актуалізує пейоративне значення лексеми – чи є воно абсолютним, чи набутим (релятивним). *Порівняльний перекладознавчий аналіз* застосовано для виявлення відповідників у перекладі та зіставлення перекладацьких стратегій передачі пейоративності (еквівалентна заміна, смислова нейтралізація, компенсація, експресивне підсилення тощо). У такий спосіб

визначено, які елементи семантичної та прагматичної структури пейоративів зберігаються при перекладі, а які трансформуються відповідно до норм цільової культури.

На основі отриманих результатів сформовано типологічну таблицю контекстуального функціонування пейоративів у романі та їхніх перекладацьких відповідників, що дозволяє виявити закономірності реалізації негативної оцінності у двох лінгвокультурних системах – англійській та українській.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Як зазначалося вище, не завжди пейоративність є сталою ознакою слова, оскільки контекст може надавати нових відтінків значень як словам і словосполученням з вихідним нейтральним забарвленням, так і тим, що в інших контекстах можуть мати позитивну конотацію. Втім, це не стосується одиниць із першочергово негативною конотацією, яке зберігається у будь-якому контексті, не залежно від інтенції мовця.

Відтак, подаємо узагальнену класифікацію пейоративної лексики за контекстом застосування (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація пейоративів за контекстом застосування

Пейоративна лексика			Приклад застосування
	Релятивні/контекстуальні пейоративи		(1) “ <i>‘Did you have a major hand at Aden then?’ I asked, like a coward.</i> ” <i>‘Modesty is a virtue’</i> (Bradely, 2024, с. 29). “– То взяття Адена – це таки ваша заслуга? – спитала я, як боягузка. – Скромність – це людська чеснота” (Бредлі, 2025).
	Абсолютні пейоративи	Лайка/Інвектива	(2) “ <i>Oh, he hates us. As teenagers do. He’s a gobby little shit,</i> ” she added (Bradely, 2024, с. 309). – Ой, та він нас ненавидить. Такі вони – підлітки. Мала галаслива наскуда , – додала Адела. (Бредлі, 2025).
		Обсценізми	(3) <i>I may not have understood the word exactly, but I know when I’m being called a c*nt</i> (Bradely, 2024, с. 224). – Можливо, я щось не так розчула, але я добре відчуваю, коли мене обзивають п*здою . (Бредлі, 2025).
		Вульгаризми	(4) “ <i>I thought he was a seal,</i> ” says Gore. “ Poor devil. I ran over as soon as I heard him shout”. – Я сплутав його з тюленем, – пояснює Гор. – Зараза . Сюди я побіг одразу, як почув його крик (Бредлі, 2025).

Зауважимо, як у прикладі (1) вислів набуває негативної оцінності та пейоративної семи через соціальний контекст. У ХХІ столітті загарбання чужої території вважається неприпустимим, але у ХІХ столітті, з якого прибув інший персонаж, це було звичною справою, тому бачимо, що він не зчитує у цьому питанні жодного негативу і сприймає його як похвалу своїм навичкам. Відповідно, в українському перекладі „заслуга” теж набуває негативної конотації.

Приклади (2) і (4) ілюструють культурну обумовленість абсолютних пейоративів. Спостерігаємо, як перекладачу доводилося вдаватися не до прямих еквівалентів лексем, а до

тих, які є більш притаманними українськомовному пейоративному дискурсу у зображуваних ситуаціях. Відповідно, було застосовано трансформації компенсації значення.

Приклад (3) натомість є свідченням того, що прямий переклад через підбір рівнозначного еквівалента також може бути вдалою перекладацьким рішенням для збереження пейоративного значення та його рівноцінного відтворення у культурному контексті мови перекладу. Вважаємо, що особливого значення еквівалентний переклад набуває при передачі обценізмів, які мають дуже чітко виражене емоційно-експресивне забарвлення і конкретну референтність. Утім, як зазначалося вище, через те, що обценізми пов'язані із лінгвокультурними табу, у перекладача можуть виникати труднощі при еквівалентному перекладі. Що є табуйованим в культурі тексту оригіналу, може не виявитися таким у культурі тексту перекладу, тому важливо за потреби компенсувати значення вдалими лексичними відповідниками.

(5) *“They made me read a lecture on multiculturalism, the **bastards**, leaving blanks for insert own experience here (Bradely, 2024, с. 111)”*. – *“Мене ті **виродки** змусили прочитати лекцію про мультикультуралізм і роздати експатам бланки з проханням «напишіть тут про свій досвід»”* (Бредлі, 2025).

(6) *“Have you managed to get your commander to stop calling me a **negress**, by the way?”* (Bradely, 2024, с. 135) – *“До речі, ти вже навчила свого капітана не називати мене **негритянкою**?”* (Бредлі, 2025).

У прикладі (5) пейоративна оцінка реалізується через лексему *“the bastards”*, яка належить до експресивної, емоційно забарвленої лайливої лексики. Її український переклад *“виродки”* є адекватним замінником, що зберігає семантичну силу негативного епітета та передає іронічно-обурене ставлення мовця. Цей випадок демонструє функціональну еквівалентність (див. Nida, 1969) пейоративів. У результаті збережено як комічний ефект, так і соціальну дистанцію між мовцем і об'єктом оцінки.

Приклад (6) ілюструє расово марковану пейоративність у ситуації, коли негативна конотація виникає через культурно-історичні зміни в сприйнятті певного етноніма. У XIX столітті слово *“negress”* могло мати описовий характер, але в сучасному англomовному суспільстві воно набуло стійкої образливої семи. Це можна простежити із частоти і контексту застосування лексеми у корпусі за даними english-corpora.org (див Рис. 1).

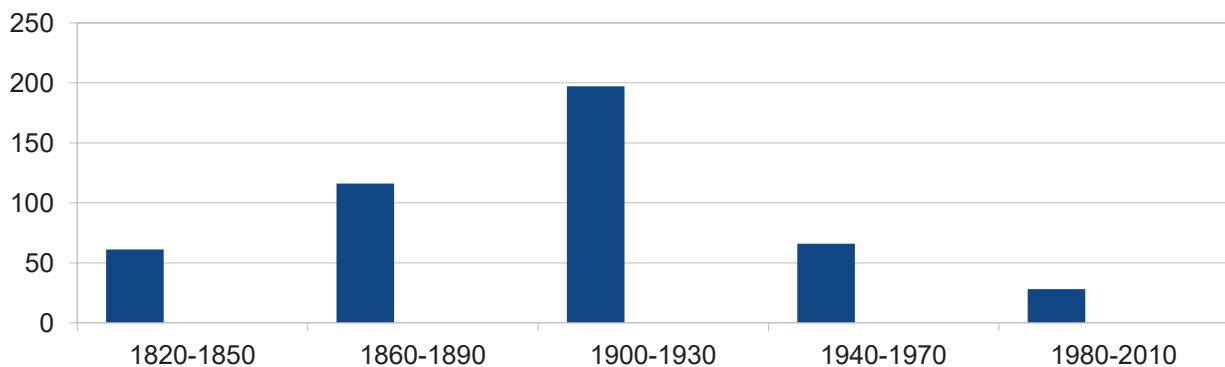

Рис. 1. Динаміка частоти застосування слова „negress” у англomовному дискурсі

Український переклад за допомогою лексеми *“негритянкою”* частково зберігає цю конотацію, проте в українському дискурсі воно не є настільки соціально табуйованим, як в англійській культурі. Отже, бачимо приклад часткової втрати пейоративної сили через різницю у ступені соціальної чутливості до расових термінів у мовах.

(7) “You understand that, in my era, a man would have to be a **villain** and a **scoundrel** to do – any of this – with a woman he wished to court” (Bradely, 2024, с. 244). – “Розумієш, у мої часи чоловіка, який би зробив із жінкою, до якої хотів залицятися, будь-що з цього... вважали б негідником і мерзотником (Бредлі, 2025).

(8) “That sounds rather rude <...>. “**Negro**” is derogatory?” (Bradely, 2024, с. 51) – “Звучить якось грубо. <...> «**Негр**» – це образа?” (Бредлі, 2025).

У прикладі (7) спостерігаємо абсолютні пейоративи – “villain” і “scoundrel”, що не залежать від контексту та завжди мають негативну оцінність. Українські відповідники “негідник” і “мерзотник” є вдалим семантичними еквівалентами, оскільки зберігають історичну стилістику та високий рівень етичного осуду. У перекладі спостерігаємо семантичне підсилення – замість одного англійського ряду передано два українські синоніми, що відтворює архаїчний моральний кодекс персонажа та водночас компенсує можливу втрату виразності в перекладі.

Епізод (8) ілюструє метамовну рефлексію (див. Sadirova, 2024) над пейоративністю – персонаж осмислює сам факт образливості лексеми “Negro”. Слово втрачає нейтральність і в сучасному дискурсі сприймається як дискримінаційне. Український переклад через питання «“Негр” – це образа?» точно передає зміщення акценту з номінативного значення на соціальну неприйнятність. У цьому випадку пейоративність не реалізується власне в уживанні образливого слова, а в усвідомленні його прагматичного потенціалу, тобто через коментар до лексеми.

(9) “There’s a **mole**,’ she barked” (Bradely, 2024, с. 287). – “У нас завівся **крім**, – гаркнула вона” (Бредлі, 2024).

У прикладі (9) знову спостерігаємо релятивний пейоратив. Першочергово лексема “mole” – “крім” не несе образливої чи експресивної семи, але в контексті шпигунських перипетій лексема набуває відповідного пейоративного забарвлення, адже персонажі використовують її для метафоричного і зневажливого позначення шпигуна або зрадника.

Утім, досліджуючи пейоративи та працюючи над їхнім перекладом, важливо, подібно до М. І. Навальної, Н. М. Костусяк та Я. Ю. Сазонової, звертати увагу на те, що не кожне пейоративне висловлювання із негативним забарвленням і зниженою оцінністю має на меті образити та дискредитувати об’єкт висловлювання (Navalna, 2024, с. 47). Тому тут поняття „інвективи” будемо вважати вужчим за поняття „пейоратива”. До прикладу, у фрагментах (6) та (8) пейоративні одиниці початково не мали інвективної семи, але набули її внаслідок суспільних процесів, пов’язаних зі ставленням до соціальної та расової дискримінації. З прагматичної точки зору, це свідчить про те, що семантичне поле пейоративності може звужуватися з часом залежно від поведінки мовців, а інвектива, натомість, не є сталою і фіксованою семантичною категорією, а часто залежить від контексту висловлювання.

Семантичне поле пейоратива зображається схематично (див. Рис. 2):

Рис. 2. Семантичне поле пейоратива, інвективи та обсценізму

Пояснити зображений на Рис. 1 взаємозв'язок між інвективою і обсценізмом можемо на прикладі (10).

(10) “*I heard her patella crack. / ‘F*ck!’*” (Bradely, 2024, с. 322) – “*Колінна чашечка хруснула. / – Бл*дь!*” (Бредлі, 2025).

Первинно, слово “*бл*дь*” застосовується на образі жінки, але в цьому випадку воно, подібно до “*f*ck*” в оригіналі, вживається як вигук для вираження категоричного незадоволення. Відтак, тут цей обсценізм не є інвективою, адже не спостерігаємо інтенції вербальної агресії щодо якогось об’єкта, втім при цьому він все одно не випадає із семантичного поля пейоративності, оскільки зберігає негативну оцінність щодо ситуації та емоційне забарвлення.

Отже, можемо висновкувати, що поняття пейоратива охоплює найширший пласт одиниць образливої, тоді як інвектива звукує його семантичне поле, додаючи до нього інтенційно обумовлену агресію, що виражається вербальними засобами. Поняття обсценізму входить у семантичне поле пейоратива і обіймає вузьчий пласт лексем, ніж інвектива, але при цьому не завжди входить у поле інвективи, адже нашарування табуованості не завжди передбачає вербальну агресію щодо адресата висловлювання.

III. ВИСНОВКИ

У запропонованій розвідці було проаналізовано наукові підходи до класифікації образливої лексики та визначено ключові ознаки трьох основних її класів: пейоративів, інвектив та обсценізмів. Здійснений огляд літератури дозволив встановити, що термінологічна невизначеність у цій сфері досі зберігається як у вітчизняних, так і в іноземних лінгвістичних студіях. На основі зіставлення різних наукових підходів з’ясовано, що пейоративи становлять найширшу категорію негативно забарвленої лексики, яка не завжди передбачає пряму образу; інвектива є її вузьким різновидом, який характеризується агресивною прагматичною спрямованістю; обсценізми ж утворюють найбільш табуований шар мовлення. Окрему увагу

було приділено контекстуальній залежності пейоративного значення, що дозволяє розглядати дану лексичну групу не лише як суто семантичну, але і як прагматичну категорію.

Переклад пейоративів вимагає від перекладача лінгвокультурної компетентності. У разі неможливості відтворення пейоративного значення еквівалентним перекладом, доцільно вдаватися до лексико-семантичної компенсації і відтворювати емотивну експресивність та негативну оцінність доступними у мові перекладу засобами.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у встановленні місця пейоративів у системі ціннісних значень та дослідженні різних типів перекладацьких стратегій при інтерпретації пейоративів у розрізі особистого перекладацького досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бабій І., Голянич М., Стефурак Р. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. 2-ге вид, виправ. і доповнен. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. 336 с.
- Білоконенко Л. А. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Філологічні студії*. Вип. 7. Ч. 2., 2012. С. 119–127.
- Бредлі, Каліан. Міністерство часу. Пер. з англ. Томащука Мирослава, Харків: Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля”, 2025, 400 с.
- Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. О. Є. Голод; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2001. 18 с.
- Кульчицька О. В. Про деякі критерії та методи визначення пейоративної лексики. *Вісник Житомирського державного університету. Випуск 4 (76). Філологічні науки*, 2014. С. 242–245.
- Сайко М. А. Особливості відтворення пейоративної лексики у перекладі субтитрів до німецькомовних кінофільмів. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 2 (53), 2015. С. 133–144.
- Ставицька Л. О. Українська мова без табу: словник нецензурної лексики та її відповідників: обценізми, евфемізми, сексуалізми. Критика, Київ, 2008. 454 с.
- Ткачівська М. Р. Емоційне розкріпачення і вербальна агресія (на прикладах пейоративної лексики на позначення чоловіка). *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 708-709. С. 144–149.
- Ткачівська М. Р. Культурно-емотивні закономірності відтворення лексики обмеженого вжитку в українсько-німецькому художньому перекладі. дис. ... док. філологічних наук. : 10.02.16. Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, Івано-Франківська, 2021. 674 с.
- Ткачівська М. Р. Обсценна лексика в зарубіжних дослідженнях. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. №2(30), 2015. С. 122–129.
- Ткачівська М. Р., Чорна Я. Переклад пейоративів та його особливості (на прикладі перекладу поеми І. Котляревського „Енеїда”). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023 № 62 Том 2. С. 137–141. Режим доступу: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.2.33>.
- Castroviejo, Elena; Fraser, Katherine & Vicente, Agustín. More on pejorative language: insults that go beyond their extension. *Synthese* 198 (10):9139-9164, 2020.
- Finkbeiner, Rita; Meibauer, Jörg, & Wiese, Heike (eds.). Pejoration. *Amsterdam: Benjamins [Linguistik Aktuell / Linguistics Today 228]*, 2016, pp.1–18.
- Havryliv O. Verbale Aggression. Formen und Funktionen am Beispiel des Wienerischen. *Frankfurt am Main u.a. Peter Lang Verlag*. 2009. 220 S.
- Katan, David. Cultural Approaches to Translation. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*, 2020. <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0293.pub2>.
- Liviu P. Dinu, Ioan-Bogdan Iordache, Ana Sabina Uban, Marcos Zampieri. A Computational Exploration of Pejorative Language in Social Media. *Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2021*, pp 3493–3498.

- Meja, Gil Emmanuel; Ngo, Cristy Grace. Profanity in Social Media: An Analysis of Pragmatic Functions and Politeness Maxims Violation. *Journal Corner of Education, Linguistics, and Literature Vol. 4 No. 1*, August, 2024, pp. 92-117
- Navalna, Maryna; Kostusiak, Nataliia; Sazonova, Yaroslava; Prosiannyk Oksana; Skliarenko, Olesia; Chernobrov, Yuliia; Ovsiienko, Alla; Prymacho, Oksana; Shynkar, Tetiana. Invective Vocabulary in the Language of the Ukrainian Media During the Russia-Ukraine War: Stylistic Layers and Pragmatics of Meaning. *Journal of Interdisciplinary Research*, 2024. 47–53 pp.
- Nida, E. A., & Taber, C. R. The theory and practice of translation. E. J. Brill, 1969.
- Penco, Carlo. Refusing to Endorse: A Must Explanation for Pejoratives. In *Eva Picardi on Language, Analysis and History*. New York: Palgrave Macmillan, 2018. 219–240 pp.
- Popa-Wyatt, Mihaela. Slurs, Pejoratives, and Hate Speech. *Oxford Bibliographies*, 2020. URL: <https://philarchive.org/archive/POPSPA>.
- Rahadatul, Ritani. An Analysis of Swearing in “Fast and Furious X” Movie. *Jurnal Pendidikan Sosial dan Humaniora*, Vol. 4, No. 2, 2025. P. 2804–2813.
- Sadirova K, Sydyk P. Language Reflection: Metatextual Analysis. *J Psycholinguist Res*. 2024 Mar 20;53(2):31. doi: 10.1007/s10936-024-10069-6. PMID: 38506942.
- Sevastiuk, Mariia. Translating insult: Strategies of rendering invective in modern political discourse. *SHS Web of Conferences 105*, 2021.: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110503007>.
- Schulze, Katja. Conceptual Impulses and Cultural Context // The Poetics and Politics of Invective Humor: Disparagement in Contemporary Female-Led US Sitcoms. Bielefeld: transcript Verlag. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv371chf7.5>.
- Technau, Björn. Going Beyond Hate Speech: The Pragmatics of Ethnic Slur Terms. *Lodz Papers in Pragmatics 14.1*, 2018. 25–43 pp.
- Thommen, Tristan. Slurs in Speech and Thought. These de Doctorat : 158. de l’Université de recherche Paris Sciences et Lettres PSL Research University, Paris, 2018. 394 pp.
- Wedlock, Joshua Simon. Swearing, Potentially Offensive, and Taboo Language in Context: Findings from South Korea and Australia. Thesis : Doctor of Philosophy. Macquarie University, 2024. 385 pp.

REFERENCES

- Babii I., Holianych M., Stefurak R. Slovník lingvistických terminů: leksykologičia, frazeologičia, leksykografichia. 2-he vyd, vyprav. i dopovnen. [Dictionary of linguistic terms: lexicology, phraseology, lexicography]. Ivano-Frankivsk : Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka, 2024. 336s.
- Bilokonienko L. A. Peioratyvna y invektyvna leksyka v mizhosobystisnomu konflikti. [Pejorative and invective vocabulary in interpersonal conflict]. *Filolohichni studii*. Vyp. 7. Ch. 2., 2012. S. 119–127.
- Bredli, Kalian. Ministerstvo chasu [The Ministry of Time] / Per. z anhl. Tomashchuka Myroslava, Kharkiv: Knyzhkovyi Klub „Klub Simeinoho Dozvillia”, 2025, 400 s.
- Holod O .Ye. Osoblyvosti semantyky ta funktsionuvannia peioratyvnoi leksyky v suchasni nimeckii movi [Peculiarities of semantics and functioning of pejorative vocabulary in modern German] : Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / O. Ye. Holod; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. L., 2001. 18 s.
- Kulchytska O. V. Pro deiaki kryterii ta metody vyznachennia peioratyvnoi leksyky. [On some criteria and methods for determining pejorative vocabulary] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu*. Vypusk 4 (76). *Filolohichni nauky*, 2014. S. 242–245.
- Saiko M. A. Osoblyvosti vidtvorennia peioratyvnoi leksyky u perekhadi subtytriv do nimeckomovnykh kinofilmiv. [Peculiarities of reproduction of pejorative language in the translation of subtitles for German-language films]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. Vyp. 2 (53), 2015. S. 133–144.
- Stavytska L. O. Ukrainska mova bez tabu: slovník netsenzurnoi leksyky ta yii vidpovidnykiv: obstsensizmy, evfemizmy, seksualizmy. [Ukrainian language without taboos: a dictionary of obscene vocabulary and its equivalents: obscenities, euphemisms, sexualisms]. *Krytyka*, Kyiv, 2008. 454s.
- Tkachivska M. R. Emotsiine rozkripachennia i verbalna ahresiia (na prykladakh peioratyvnoi leksyky na poznachennia cholovika). [Emotional emancipation and verbal aggression (on examples of pejorative language to refer to a man)]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Hermanska filolohičia*. 2014. Vyp. 708-709. S. 144–149.
- Tkachivska M. R. Kulturno-emotyvni zakonomirnosti vidtvorennia leksyky obmezhenoho vzhytku v ukrainsko-nimeckomu khudozhnomu perekhadi. [Cultural and emotional patterns of reproduction

- of language of limited use in Ukrainian-German literary translation]. dys. ... dok. filolohichnykh nauk. : 10.02.16 / Prykarpatskyi nats. un-t. im. V. Stefanyka, Ivano-Frankivska, 2021. 674 s.
- Tkachivska M. R. Obstsenna leksyka v zarubizhnykh doslidzhenniakh. [Obscene language in foreign studies]. Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo. №2(30), 2015. S. 122–129.
- Tkachivska M. R., Chorna Ya. Pereklad peioratyviv ta yoho osoblyvosti (na prykladi perekladu poemy I. Kotliarevskoho „Eneida”). [Translation of pejoratives and its features (on the example of the translation of I. Kotlyarevsky's poem “Aeneid”).]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia. 2023 № 62 Tom 2. S. 137–141. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.2.33>.
- Castroviejo, Elena; Fraser, Katherine & Vicente, Agustín. More on pejorative language: insults that go beyond their extension. Synthese 198 (10):9139–9164, 2020.
- Finkbeiner, Rita; Meibauer, Jörg, & Wiese, Heike (eds.). Pejoration. Amsterdam: Benjamins [Linguistik Aktuell / Linguistics Today 228], 2016, pp.1–18.
- Havryliv O. Verbale Aggression. Formen und Funktionen am Beispiel des Wienerischen. Frankfurt am Main u.a. Peter Lang Verlag. 2009. 220 S.
- Katan, David. Cultural Approaches to Translation. The Encyclopedia of Applied Linguistics, 2020.[elektronnyi resurs] <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0293.pub2>.
- Liviu P. Dinu, Ioan-Bogdan Iordache, Ana Sabina Uban, Marcos Zampieri. A Computational Exploration of Pejorative Language in Social Media. Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2021, pp 3493–3498.
- Meja, Gil Emmanuel; Ngo, Cristy Grace. Profanity in Social Media: An Analysis of Pragmatic Functions and Politeness Maxims Violation. Journal Corner of Education, Linguistics, and Literature Vol. 4 No. 1, August, 2024, pp. 92–117
- Navalna, Maryna; Kostusiak, Nataliia; Sazonova, Yaroslava; Prosiannyk Oksana; Skliarenko, Olesia; Chernobrov, Yuliia; Ovsienko, Alla; Prymacho, Oksana; Shynkar, Tetiana. Invective Vocabulary in the Language of the Ukrainian Media During the Russia-Ukraine War: Stylistic Layers and Pragmatics of Meaning. Journal of Interdisciplinary Research, 2024. 47–53 pp.
- Nida, E. A., & Taber, C. R. The theory and practice of translation. E. J. Brill, 1969.
- Penco, Carlo. Refusing to Endorse: A Must Explanation for Pejoratives. In Eva Picardi on Language, Analysis and History. New York: Palgrave Macmillan, 2018. 219–240 pp.
- Popa-Wyatt, Mihaela. Slurs, Pejoratives, and Hate Speech. Oxford Bibliographies, 2020. [elektronnyi resurs] URL: <https://philarchive.org/archive/POPSPA>.
- Rahadatul, Ritani. An Analysis of Swearing in “Fast and Furious X” Movie. Jurnal Pendidikan Sosial dan Humaniora, Vol. 4, No. 2, 2025. P. 2804–2813.
- Sadirova K, Sydyk P. Language Reflection: Metatextual Analysis. J Psycholinguist Res. 2024 Mar 20;53(2):31. doi: 10.1007/s10936-024-10069-6. PMID: 38506942.
- Sevastiuk, Mariia. Translating insult: Strategies of rendering invective in modern political discourse. SHS Web of Conferences 105, 2021. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110503007>.
- Schulze, Katja. Conceptual Impulses and Cultural Context // The Poetics and Politics of Invective Humor: Disparagement in Contemporary Female-Led US Sitcoms. Bielefeld: transcript Verlag. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv371chf7.5>.
- Technau, Björn. Going Beyond Hate Speech: The Pragmatics of Ethnic Slur Terms. Lodz Papers in Pragmatics 14.1, 2018. 25–43 pp.
- Thommen, Tristan. Slurs in Speech and Thought. These de Doctorat : 158. de l'Université de recherche Paris Sciences et Lettres PSL Research University, Paris, 2018. 394 pp.
- Wedlock, Joshua Simon. Swearing, Potentially Offensive, and Taboo Language in Context: Findings from South Korea and Australia. Thesis : Doctor of Philosophy. Macquarie University, 2024. 385 pp.

Отримано: 29 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 18 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 жовтня 2025 р.